

Iluro, l'oppidum laietà, de jaume borràs boira, de rosa vila

MARIA JOSEP CASTILLO

No és pas abundant la publicació de llibres a la nostra vila o a les veïnes. Es salva Mataró, capital de comarca i on encara que només sigui a l'entorn del Premi Iluro tenim anualment, com a mínim, una publicació de temàtica històrica. En els darrers mesos han vist la llum dos llibres d'un gènere que no és el més habitual a les nostres contrades, la narrativa. Jaume Borràs, a Cabrera, i l'argentonina d'adopció Rosa Vila han vist publicades les seves primeres novel·les, les dues al voltant de

temàtiques que tenen a veure amb temps més o menys llunyans.

Iluro, l'oppidum laietà. Els contes que expliquen les pedres

No descobrim res de nou si diem que d'ençà uns quants anys la novel·la històrica està de moda. Qualsevol època passada és susceptible de ser recreada per un narrador amb més o menys èxit. No és gaire habitual que aquest període triat per emmarcar la narració d'uns fets sigui el pre-romà a la Península Ibèrica, els temps dels ibers. Fa uns anys, el 2006,

l'escriptora Ana Tortajada va publicar *La Dama*, una novel·la ambientada al llevant peninsular el títol de la qual fa referència a la famosa Dama d'Elx i on recrea la vida quotidiana d'aquest poble i la realització de la famosa escultura. Més recentment, concretament enguany, Juan Eslava Galant ha escrit *Rey lobo*, emmarcada en el segle IV abans de Crist en un poblat ibèric de la província andalusa de Jaén.

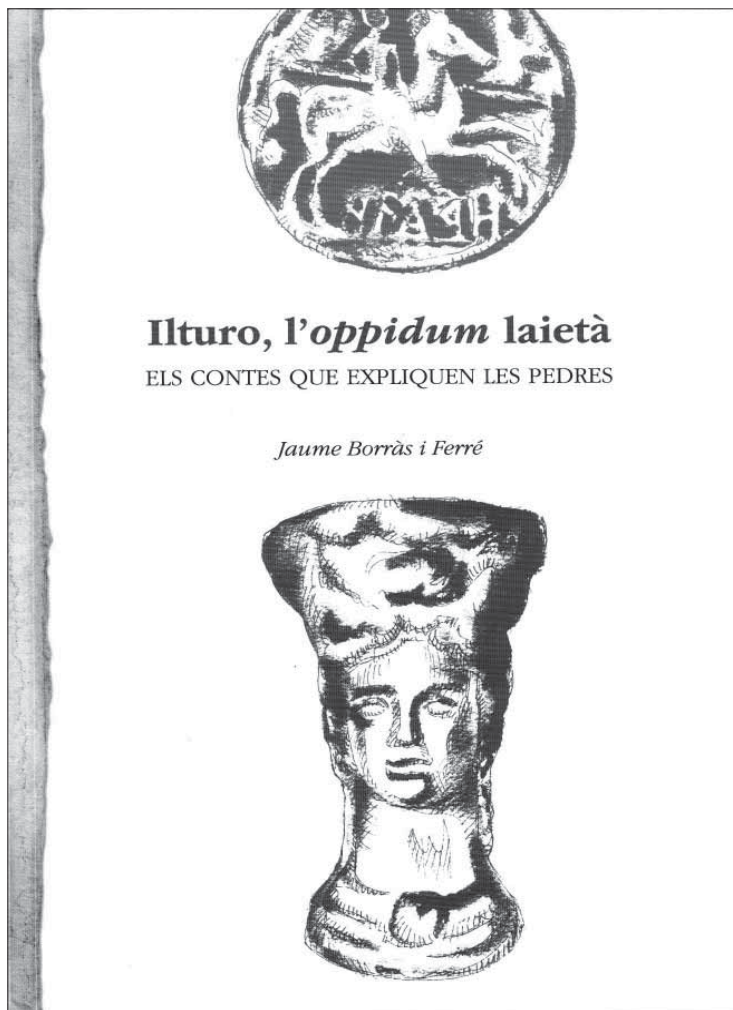
Jaume Borràs ha estat alcalde i regidor de patrimoni de Cabrera de Mar. Amant de l'arqueologia, és fàcil deduir per què està especialment interessat en la cultura ibèrica: a Cabrera s'ubiquen les restes d'un dels poblats més importants de la Catalunya pre-romana, Ilduro o Iluro. El coneixement que ha anat adquirint sobre els ibers l'aboca Borràs en aquesta narració ambientada en la segona meitat del segle III abans de Crist.

Abans d'entrar en la història l'autor, que es declara admirador del món ibèric (ni historiador ni arqueòleg) fa una introducció ("Antecedents") on fa veure al lector la importància d'aquesta civilització, el coneixement de la qual ell vol ajudar a difondre en forma de "rondalla". Fa també un resum de les característiques d'aquesta cultura, del coneixement que tenim del poblat de Cabrera a partir de les troballes arqueològiques i emmarca la seva narració en aquests temps anteriors a la nostra era en què

■ **BORRÀS I FERRER, Jaume**

■ *Iluro, l'oppidum laietà. Els contes que expliquen les pedres.* Cabrera, 2010

■ **256 pàgines**

al Mediterrani occidental trobem grecs, cartaginesos i romans disputant-se el seu domini.

Un cop ubicats comença la novel·la amb el primer dels setze capítols dedicat a narrar un fet cruel i sagnant: una execució pública. Els ibers ajusticiaven als condemnats per algun delictes a la pena capital clavant un clau al cap amb un mall, decapitant després al difunt i exposant públicament la seva testa. Això és el que fan a Ilturo amb un dels personatges de la narració, acusat falsament d'un delictes i enviant a la seva filla com a esclava a Empúries. Amb aquest potent inici l'autor ens fa recular una mica en el temps dedicant un segon capítol a l'explicació històrica de les Guerres Púniques entre romans i cartaginesos, entre el 265 i el 146 abans de Crist, ja que la seva "història" s'emmarca en aquests anys. Concretament l'acció transcorre especialment entre el 221 i el 218 a. de C. i està protagonitzada per Likine, un jove ibèr que vol rescatar la filla de l'ajusticiat de l'esclavatge. La història de Likine, des del seu naixement a la culminació amb èxit de la seva empresa convertit en un sanador i al costat de la seva enamorada Ebaiki ja alliberada de l'esclavitud, ens transporta a una època que coneixem a través de llibres d'història escrits a partir de troballes arqueològiques. Jaume Borràs ens fa viatjar en el temps a Ilturo i rodalies, a la vida quotidiana dels ibers. Els seus personatges ens fan veure com vivien, de què vivien, què menjaven, quins rituals religiosos practicaven...

Imagino la dificultat a l'hora de batejar els protagonistes amb uns noms que no ens són gens familiars i que l'autor recull en forma d'índex onomàstic al final del llibre: d'Abadutiker (comerciant majorista ibèr afincat a Empòrion, primer propietari d'Ebaiki)

a Ultidikan (mercader ibèr d'Untika, segon propietari d'Ebaiki), tota una galeria de personatges plens de lletres "k" (Bagarok, Ekemos, Ieukiar, Saka...) que recorden a la llengua basca.

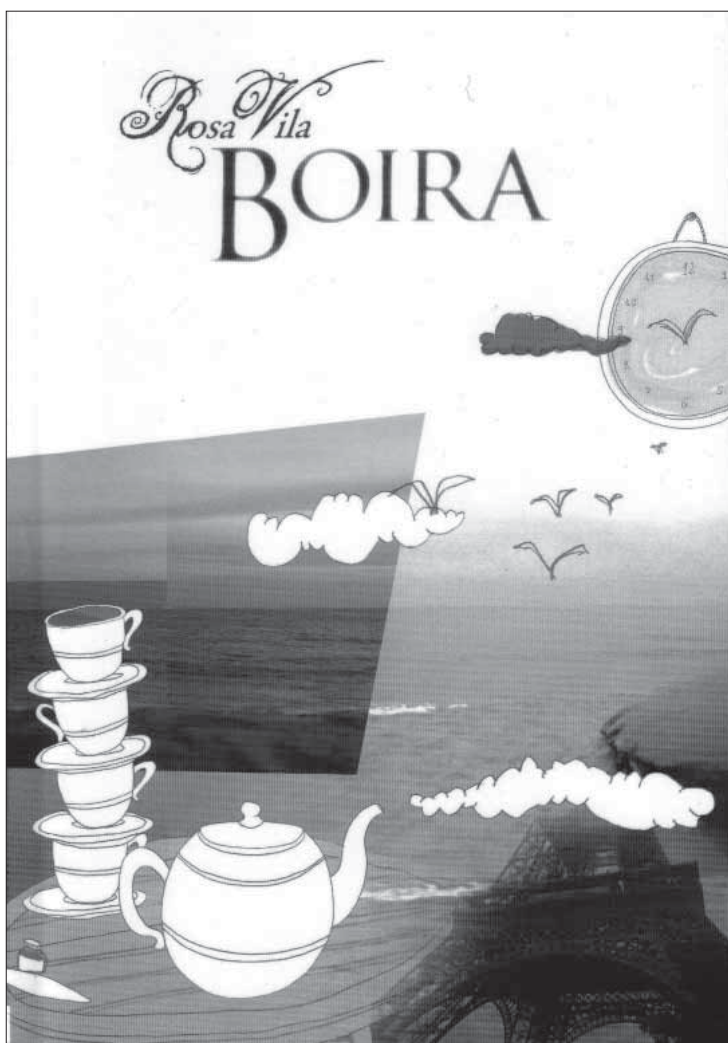
El mateix passa amb els topònims ja que nombroses notes a peu de pàgina aclareixen com el nom d'un riu, muntanya o poblat en ibèr, alguns inventats, poden correspondre a tal o qual ubicació actual: Untika o Indika podria ser Ullastret, Laiesken al turó de Montjuïc podria ser la precedent de la Barcino romana, etc. Especial atenció mereix la descripció dels diversos espais on es mouen els protagonistes, els poblats ibèrics, sobretot Ilturo, i la colònia grega d'Empúries, centre comercial de primer ordre on ja circulen monedes.

El títol de la novel·la inclou la paraula llatina oppidum que els romans feien servir per referir-se a un poblat fortificat. Del seu marcat caràcter didàctic i divulgador de la cultura ibèrica se'n fa ressò el subtítol: els contes que expliquen les pedres, fent referència que és l'arqueologia la font principal per conèixer els ibers. Les poques fonts escrites per ells, en un alfabet propi, encara no han estat totalment desxifrades. És aquesta una mostra de com la cultura ibèrica té encara al seu voltant un vel misteriós fruit del seu incomplet coneixement. No ens estranya que Jaume Borràs n'hagi estat seduït. La llibertat que dona escriure una obra de ficció com aquesta permet fer fins i tot interpretacions pròpies de troballes arqueològiques d'incert significat, com els ous emparellats i els caps i potes de xai enterrats a les cases, rituals de possible caire religiós o supersticiós que l'autor interpreta com un arcaic ritus relacionat amb el naixement d'una criatura.

Les vides d'uns personatges anònims als quals Jaume Borràs posa nom i rostre ens transporten més de dos mil anys enrera a un entorn que és casa nostra. Aproximar-se als ibers és possible amb els llibres d'història a les mans (com els que l'autor cita a la bibliografia del final de l'obra), però també a partir d'aquest, on els avantpassats parlen, treballen, estimen, viuen i moren.

Boira

Encara que nascuda a Mataró, la Rosa Vila és argentonina, i escriu. Ha conreat diversos gèneres: el periodisme, la poesia, el teatre i la narració curta. Ara tenim entre les mans la seva primera novel·la. Es tracta d'una narració complexa, no perquè sigui difícil de llegir; tot el contrari; la història narrada i la seva forma la fan especialment atractiva al lector. És complexa perquè no és lineal. Es tracta de la biografia d'una dona reconstruïda a partir de diversos testimonis. Cadascun d'ells, aportant peces d'una mena de trencaclosques, ajuda a refer la trajectòria de la Tònia. El seu cognom és Boira, i aquí tenim la primera de les accepcions que aquesta paraula pren en l'obra. Aquest fenomen meteorològic apareix també com a substantiu en diminutiu (boirina), com a adjectiu unit a un color (gris boira), com a qualificatiu de la protagonista (boirosa protagonista amant del te), o en una metàfora (Pot ser que encara em mantingui dins d'aquella boira que em va fer engegar aquest projecte...). I no podem oblidar el títol, que pot ser interpretat també com a metàfora dels temps emboirats que va viure la protagonista, marcats per l'exili a

França l'any 1939. El nom de pila de la senyora Boira canvia segons la geografia: Antònia al seu poble natal, Xert; Tònia a Barcelona, on viu al barri de Gràcia, i Antoniette quan s'instal·la al país veí, primer a Banyuls i després a París. La fugida del feixisme marca la trajectòria d'una dona trencadora, valenta, que de gran i amb dues filles estudia per llevadora, família que deixa enrera quan marxa: "El dia que estrenes exili et queda marcat per sempre més".

Reconstruïm la història de la Tònia a través de les intervencions de personatges del seu entorn als quals hem d'afegir el suposat autor de la narració, l'Antoni Marí, i un liró. Sí, un liró, un animaló pintat a la paret d'un bar de París i que dorm dins d'una

tetera. El té i el recipient adient a la seva preparació tenen un paper important en la narració. Hi ha una bonica frase que hi fa referència, ja al final del llibre "M'he enganxat al te i no he esvaït la boira". La Tònia pren te de fulla, mai de pols en sobre.

Les persones que ens parlen de la Tònia (o de l'Antònia, o de l'Antoniette) són: les seves filles, la gran Lola o Dolors, nascuda d'un primer matrimoni del seu marit; la Marina, la petita; en Pere Miquel Ripollès, el marit; la neta de la Tònia; l'Artur Pou, l'amant; la Sió, la parenta de Banyuls i el seu fill Jacques; les amigues de Banyuls, les jueves poloneses, Dia i Wanda Minowska, dedicades a la música; i els nois de bar que hi ha sota la

vivenda de la Tònia a París en les parets del qual hi ha pintat el mural amb el Liró de la tetera. També a través d'alguna carta i una transcripció d'una cinta de cassat arrodonim la història de la Tònia, una protagonista a la qual la Rosa Vila no dona mai veu.

I això a la primera part de la novel·la, al llibre primer, al final de la qual descobrim que l'autora ha jugat en certa manera amb el lector: com les nines russes, la Rosa fa parlar a un narrador, l'Antoni Marí, però tot ho escriu un altre autor, el de l'ombra, que recrea a l'Antoni Marí com si fos un personatge més, però en darrer terme hi tenim a la Rosa, la "nina" més amagada de totes.

El llibre segon és un afegitó amb material suposadament elaborat per la Dia, l'amiga polonesa de la Tònia: cartes, extractes del seu dietari, poemes escrits per ella... Amb aquestes pàgines reconstruïm els darrers dies de la Tònia, l'any 1989. I s'acaba la seva història, que hem anat seguint des dels anys vint del segle XX, amb la dictadura de Primo de Rivera com a teló de fons, passant per la Guerra Civil i l'exili, amb un epíleg breu de retorn a Barcelona per morir a prop de les filles. I quin final!!! La Tònia no només controla contracorrent la seva vida, sinó que també ho fa amb la seva mort.

Tal com es diu a la contraportada del llibre, "Boira" és una història doble, la de la Boira exiliada a França, per culpa de la Guerra Civil, però en realitat és la història d'un autor en busca de l'ànima de la seva protagonista".

Per quan una segona novel·la, Rosa?

■ VILA, Rosa

■ Boira
Grafein Ediciones, 2010
Accèsit Premi Ciutat de Mollerussa, 2004

■ 196 pàgines